

Мікроекономіка

Георгіос А. ТАНАСАС,
Вассіліс С. СМАРАІДОС

**КРЕАТИВНИЙ ОБЛІК
У ФУТБОЛЬНИХ КЛУБАХ ГРЕЦІЇ****Резюме**

Зазначено, що футбольні клуби мають схильність маніпулювати показниками доходності з метою отримання ліцензій на участь у чемпіонатах, які проводяться під егідою УЄФА. Проаналізовано, чи використовували клуби, які змагалися у грецькій Суперлізі і європейських чемпіонатах, прийоми маніпулювання бухгалтерською звітністю з метою завищення своїх прибутків. У дослідженні застосовано модифіковану економетричну модель Джонса (1991) для розрахунку довільних резервів і нарахувань, здійснених з ініціативи керівництва футбольних клубів, які відображають величину завищення прибутків за період з 2013 р. по 2015 р. На основі статистичного аналізу із застосуванням пакета STATA v. 13 виявлено, що серед грецьких футбольних клубів, які змагаються в європейських чемпіонатах, практика маніпулювання своїми прибутками є більш поширеною, ніж у футбольних клубах, які змагаються у грецькій Суперлізі та мають труднощі з отриманням ліцензій.

Ключові слова

Креативний облік, прийоми завищення прибутку, футбольні клуби, Греція.

© Георгіос А. Танасас, Вассіліс С. Смараїдос, 2017.

Танасас Георгіос Л., PhD, Університет м. Патри, Греція.

Смараїдос Вассіліс С., кандидат PhD, Університет м. Патри, Греція.

Класифікація за JEL: M40, M41.

Вступ

Серед усіх європейських ліг протягом останнього часу набула популярності дискусія про те, що через зниження доходів від трансляції телевізійних матчів доходи від продажу квитків і спонсорських внесків зрівнялися із високими показниками заборгованості у щорічній фінансовій звітності футбольних клубів, що, в свою чергу, негативно позначилось на їхній фінансовій стійкості. Наприклад, у сезоні 2009–2010 років голландська прем'єр-ліга втратила 89,9 млн. євро, ФК «Аякс» – близько 22,8 млн. євро, ФК «ПСВ» – близько 17,5 млн. євро, ФК «Хееренвеен» – 14,9 млн. євро і ФК «Фесноорд» – 14 млн. євро. При цьому лише двома сезонами раніше ці клуби все ще були прибутковими із сукупним доходом у 64 млн. євро.

Запровадивши концепцію фінансового «фейр-плей» (Financial Fair Play – англ. «фінансова чесна гра»), УЄФА намагається покласти край практиці здійснення надлишкових виплат, роздутих трансферних компенсацій і надмірних зарплат для футболістів. Реалізація даної концепції вимагає від футбольних клубів дотримуватися більш строгої бюджетної дисципліни та поводитися більш раціонально, тобто заохочує їх діяти відповідально – витратити менше, ніж вони заробляють. Ці правила були створені для того, щоб оздоровити європейський футбол і зробити його фінансово стійким у довгостроковій перспективі, а саме створити систему забезпечення цілісного та стабільного функціонування змагань. Більше того, УЄФА прагне стимулювати довгострокові інвестиції, розвиваючи академічні і спортивні заклади. Розробка та впровадження вищезгаданих правил не стали несподіванкою, адже близько 65% своїх доходів футбольні клуби спрямовували на виплату зарплат, при тому, що близько 47% футбольних клубів були збитковими.

В наш час у зв'язку з несприятливою економічною кон'юнктурою маніпулювання показниками бухгалтерської звітності й економічними розмірами футбольного клубу вважається звичайною справою. Як стверджують Хілі і Вален (Healy and Wahlen, 1999), застосування методів завищення прибутку (earnings management) здійснюється тоді, коли менеджмент компанії упереджено підходить до процесу підготовки фінансової звітності на етапі підготовки інформації для акціонерів про фактичні показники діяльності компанії чи

на етапі укладання контрактів, вартість яких визначається залежно від публічно доступної інформації про розмір акціонерного капіталу.

На думку Скотта (Scott, 2009), система методів креативного обліку, спрямованих на завищення прибутків, реалізується в двох площинах – у площині вибору компанією облікової політики і у площині фактичних дій компанії. Що стосується вибору облікової політики, то слід розрізняти вибір облікової політики «per se», тобто «як такої» (як, наприклад, вибір прямого методу нарахування амортизації, а не якимось іншого), та вибір облікової політики в частині принципів і методів обліку довільних резервів та нарахувань, здійснених з ініціативи менеджменту компанії (як, наприклад, формування резервів для покриття сумнівних боргів, методика оцінки вартості товарних запасів і вибір звітного періоду, в якому виникають та відображаються величини нетипових витрат і витрат, не пов'язаних з операційною діяльністю). Фактичні дії компанії, спрямовані на завищення прибутків, передбачають вибір часового періоду, в якому здійснюються купівля чи продаж товару (послуги) чи будуть понесені витрати на рекламу, витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи і витрати з ремонту й обслуговування основних засобів.

У Греції футбольні клуби, які беруть участь у професійних змаганнях, є компаніями з обмеженою відповідальністю, які діють відповідно до Закону 2190/1920 «Про компанії з обмеженою відповідальністю». Назва правової форми організації футбольних клубів у Греції – «Podosfiriki Anonimi Etairia» (ΡΑΕ). Для того, щоб футбольний клуб міг взяти участь у змаганнях Суперліги, він повинен отримати ліцензію від Професійного комітету спорту (ΕΡΟ).

Для отримання ліцензії на участь у чемпіонатах Суперліги футбольний клуб повинен виконати п'ять критеріїв:

- 1) спортивний критерій;
- 2) адміністративний критерій;
- 3) фінансовий критерій;
- 4) інфраструктурний критерій;
- 5) правовий критерій.

Фінансовий критерій стосується підготовки щорічної фінансової звітності, яка має пройти аудит незалежного аудитора. Крім цього, футбольний клуб не повинен мати простроченої кредиторської заборгованості перед іншими клубами чи спортсменами щодо трансферів, проведених до 31 грудня року, що передуює року подання клубом заявки на проходження атестації. Також футбольний клуб повинен надати бізнес-план з описом його майбутньої діяльності. У бізнес-плані має бути передбачена можливість продовження клубом безперервної діяльності, а сума власного капіталу не повинна мати від'ємне значення.

Огляд літератури

Сьогодні футбольні клуби стали формою ведення бізнесу, і їхню діяльність можна з легкістю прирівняти до такої, що спрямована на отримання прибутку (Frank, 2010). В зв'язку з цим останніми роками у світі з'явилася велика кількість наукових публікацій, присвячених дослідженню явища завищення прибутків у сфері футболу.

Так, Хілі та Вален (Healy and Wahlen, 1999) стверджують, що найбільш важливим параметром, який визначає здатність компанії завищувати прибуток, є законодавство. Саме цей фактор є домінуючим у таких країнах, як Греція, з огляду на складність її податкової системи і «роздутість» нормативно-правової бази. Лойц та ін. (Leuz et al., 2003) досліджували фінансову звітність 8000 компаній з 31 країни впродовж десятиріччя і дійшли висновку, що практика завищення прибутків у різних країнах відрізняється через особливості їхнього інституційного середовища. Ще одним важливим фактом, який встановили ці дослідники, є нерозривний зв'язок між системою корпоративного управління та якістю даних у фінансовій звітності. Левентіс і Дімітропулос (Leventis and Dimitropoulos, 2012) у своєму дослідженні банківської системи США дійшли висновку, що банківські структури з ефективною системою корпоративного управління менш схильні використовувати практики участі у прибутках.

Ронен та Садан (Ronen and Sadan, 1981) відмічають, що керівники компаній можуть раціоналізувати виручку шляхом застосування операції поділу ефекту бухгалтерських операцій у часі, шляхом зміни виручки впродовж певних проміжків часу чи шляхом класифікації коштів, отриманих (чи виплачених) одноразово. Більше того, Хілі і Вален (Healy and Wahlen, 1999), Фаденберг та Тіроль (Fudenberg and Tirole, 1995), а також Деков і Скіннер (Dechow and Skinner, 2000) відмічають, що практика завищення прибутку може здійснюватися шляхом прискорення продажів, зміни графіків поставок продукції, зниження витрат на НДДКР і витрат на обслуговування основних засобів.

Крім цього, Трумен і Тітмен (Trueman and Titman, 1988) стверджують, що деколи керівники компаній раціоналізують виручку з метою представлення свого бізнесу як менш ризикової інвестиції, ніж це є насправді. Хоча завищення прибутку не порушує жодне з правил бухгалтерського обліку, а отже, вважається законною практикою, Абделгані (Abdelghany, 2005) зауважує, що такі дії є не зовсім моральними, оскільки вони сигналізують про те, що викривлення правди – це не обов'язково погано.

У 2011 р. Дінопулос (Dinopoulos, 2011) досліджував взаємозв'язок між корпоративним управлінням і практикою завищення доходів у 67 футбольних клубах, які брали участь у європейських чемпіонатах за період з 2006 р. по

2009 р., в розрізі складу ради директорів, її незалежності, якості головного виконавчого директора (СЕО) та структури власності клубу. Він також встановив, що висока якість корпоративного управління знижує схильність до маніпулювання прибутками. Для оцінки якості прибутків він використовував модель Котарі (Kothari).

Методологія дослідження

1. Вибірка

Грецька Суперліга – це спортивне змагання найвищого класу з футболу серед чоловіків, яке передбачає проведення 16 матчів. У Суперлізі Греції змагаються 16 команд. В якості об'єкта дослідження було обрано футбольні клуби, які беруть участь у грецькій Суперлізі у сезоні 2016–2017 рр., та проаналізовано їхню фінансову звітність за період з 2012 р. по 2015 р. Зі сформованої вибірки було виключено ФК «АЕК» і ФК «Ларіса», оскільки вони є новими компаніями, до яких неможливо застосувати економетричну модель. Для того, щоб уникнути появи проблеми гетероскедастичності у моделі, до всіх змінних була застосована операція ділення на величину сукупних активів попереднього року. Фіскальний рік для футбольних клубів починається 1 липня і закінчується 30 червня наступного року.

2. Розрахунок величини завищення прибутку

Для розрахунку величини завищення прибутку використано модифіковану економетричну модель Джонса (1991). Всі статистичні розрахунки здійснено з використанням статистичного пакета STATA v. 13. Спочатку розраховано обсяг сукупних нарахувань за такою формулою:

$$\frac{TAit}{Ait-1} = a1 \left(\frac{1}{Ait-1} \right) + a2 \left(\frac{\Delta REVit}{Ait-1} \right) + a3 \left(\frac{PPEit}{Ait-1} \right) + \varepsilon it.$$

Рівняння 1. Формула розрахунку сукупних нарахувань.

де: $TAit$ – сукупні нарахування;
 $Ait-1$ – сукупні активи;
 $REVit$ – зміни в обсязі виручки за період;
 $PPEit$ – необоротні активи.

Після розрахунку параметрів a_1 , a_2 , a_3 у рівнянні 1 окремо для 2013 і 2015 рр. розраховано обсяг обов'язкових резервів та нарахувань за формулою:

$$NDA_{it} = a_1 \left(\frac{1}{A_{it} - 1} \right) + a_2 \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{it} - 1} \right) + a_3 \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it} - 1} \right).$$

Рівняння 2. Розрахунок обов'язкових резервів і нарахувань.

де: REC – зміни в обсязі дебіторської заборгованості за період.

Для розрахунку довільних резервів і нарахувань (DA), здійснених з ініціативи керівництва футбольних клубів, використано формулу 3. Це рівняння використовується в якості основного методу для розрахунку величини тих резервів і нарахувань, щодо яких можна застосувати прийоми бухгалтерського обліку з метою завищення прибутку.

$$DA_{it} = \frac{TA_{it}}{A_{it} - 1} - NDA_{it}.$$

Рівняння 3. Розрахунок величини довільних резервів і нарахувань, щодо яких можна застосувати прийоми завищення прибутків.

3. Робоча гіпотеза

З огляду на мету даного дослідження усі футбольні клуби у вибірці розподілено на дві групи: до першої групи зараховано клуби, які мають труднощі з отриманням ліцензії на участь у Суперлізі у поточному сезоні, а до другої групи – клуби, які отримали ліцензії чи брали участь у європейських змаганнях у поточному сезоні.

Загалом шість футбольних клубів не змогли отримати ліцензії від Професійного комітету спорту (ЕРО) або отримали їх після оскарження його рішення. Зокрема, ФК «Геракліс», ФК «Веройа», ФК «Левадіакос», ФК «ПАС Джианніна», ФК «Платаніас» і ФК «Паніоніос» отримати ліцензії не змогли. Для отримання ліцензії футбольний клуб повинен виконати вищезгадані критерії, зокрема фінансовий. З цієї причини у футбольних клубів виникає інтерес до маніпулювання своїми фінансовими результатами в напрямку завищення доходів і зниження заборгованості.

Варто згадати, що участь у європейських клубних змаганнях беруть чотири грецьких футбольних клуби (ФК «Олімпіакос», ФК «Панатіайкос», ФК «ПАОК», ФК «ПАС Джианніна»). Тому цим футбольним клубам було потрібно отримати додаткове схвалення УЄФА щодо членства та виконати вимоги положень Регламенту УЄФА щодо фінансового «фейр-плей».

З огляду на вищенаведене в рамках даного дослідження побудовано дві гіпотези:

- гіпотеза 0: футбольні клуби, які мають проблеми з отриманням ліцензії (атестату) на участь у Чемпіонаті, мають схильність маніпулювати своїми доходами більшою мірою, ніж це робить решта футбольних клубів;
- гіпотеза 1: футбольні клуби, які беруть участь у європейських змаганнях, мають схильність маніпулювати своїми доходами більшою мірою, ніж це робить решта футбольних клубів.

Результати

У табл. 1 наведено значення коефіцієнтів a_1 , a_2 , a_3 для двох вищевказаних регресійних рівнянь, які використано для розрахунку обов'язкових нарахувань.

Таблиця 1

Результати розрахунку кореляційного зв'язку

	H_0			H_1		
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
R^2	0,8345	0,4514	0,9934	0,9803	0,7765	0,631
F	5,04	8,2	200,32	66,31	15,4232	13,42
Const	0,4399727	-0,0840575	-0,5424025	-0,1872183	0,32825	-0,9035586
$1 / A_{t-1}$	392237,5	298032	469886,3	946322,5	-644024,5	602059,7
$(\Delta \text{Sales} - \Delta \text{Receivables}) / A_{t-1}$	-1,488348	-0,3306904	-0,2112059	-0,3059378	0,3782746	-0,2979024
PPE / A_{t-1}	-0,7003292	-0,0840575	-0,5424025	0,0534854	-0,5123706	-0,9035586

Загалом видається, що обидві моделі мають високу прогностичну здатність, про що свідчить високе значення коефіцієнта множинної детермінації R^2 . Статистична значущість перших двох коефіцієнтів становить 95%.

В обох гіпотезах зроблено припущення, що $\mu_{DA} > 0$. Якщо ця нерівність є статистично значущою, то це свідчить про те, що здійснювалося маніпулювання прибутками з метою їх завищення.

Таблиця 2

Результати *t*-тесту

	Кількість спостережень	Середнє значення	Середньо-квадратичне відхилення	Стандартна помилка	<i>t</i> -критерій	Рівень значущості
H_0 DA	16	1,774789	6,89456	1,72364	1,0297	0,1597
H_1 DA	12	0,5547018	0,9261834	0,2673661	2,0747	0,0311

На основі даних у табл. 2 можна зробити висновок про те, що гіпотеза H_0 не підтвердилась. Футбольні клуби, в яких є проблеми з проходженням атестації, дійсно мають високий середній показник нарахувань, тому ці клуби не схильні маніпулювати своїми прибутками (p -значення $0,1597 > 0,05$).

Дані у табл. 2 також свідчать про те, що гіпотеза H_1 не може бути відхилена (p -значення $0,0311 < 0,05$). Отже, грецькі футбольні клуби, які беруть участь у європейських чемпіонатах, мають схильність використовувати методи креативного обліку для завищення своїх прибутків.

Висновки

В даній статті авторами досліджено питання, чи дійсно грецькі футбольні клуби маніпулюють показниками дохідності з метою збільшення своїх шансів на отримання ліцензії на участь у чемпіонатах чи проходження атестації для участі у змаганнях, що проводяться під егідою УЄФА. Нами проаналізовано фінансову звітність усіх футбольних клубів, які беруть участь у грецькій Суперлізі. З вибірки виключено ФК «АЕК» і ФК «Ларіса» з огляду на те, що вони публікували дані своєї фінансової звітності впродовж лише одного року, тому застосувати економетричну модель до цих двох клубів неможливо. Аналіз ґрунтується на використанні модифікованої моделі Джонса.

Виходячи з результатів дослідження, можна зробити висновок про те, що ФК «Гераклес», ФК «Верія», ФК «Левадіакос», ФК «Паніоніс», ФК «ПАС Джианніна» і ФК «Платаніас» – клуби, які мали труднощі з отриманням ліцензії на участь у грецькій Суперлізі в сезоні 2016–2017 рр., – загалом не використовують методи завищення прибутків, оскільки отримані показники кореляційного зв'язку не є статистично значущими. Хоча сам факт того, що деякі футбольні клуби дійсно мають від'ємну чисту фінансову позицію, що негативно впливає на шанси отримання ліцензії від Комітету професійного спорту (ЕРО) та загалом може стати причиною для визнання таких

футбольних клубів банкрутами відповідно до грецького законодавства (ст. 47 закону 2190/20), лякати не має. З іншого боку, схоже, що ФК «Олімпіакос», ФК «Панатіайкос», ФК «ПАОК» і ФК «ПАС Джианніна» – клуби, які були запрошені представляти Грецію в Європейському чемпіонаті, – сильно маніпулюють показниками дохідності з метою завищення прибутків для того, щоб виконати строгі критерії фінансового «фейр-плей».

У майбутніх дослідженнях вибірку можна буде розширити, щоб охопити більшу кількість років та включити більшу кількість футбольних клубів, зокрема тих, які змагаються у другій лізі, оскільки вони також належать до категорії професійних. Таким чином, згодом можна буде отримати потенційно більш надійні висновки щодо того, чи використовують футбольні клуби методи креативного обліку для маніпулювання доходами.

Список використаної літератури

1. Ball, R., & Shivakumar, L. (2005). Earnings quality in UK private firms: Comparative loss recognition timeliness. *Journal of Accounting and Economics*, σσ. 83–128.
2. Baralexis, S. (2004). Creative accounting in small advancing countries – The Greek case. *Managerial Auditing Journal*, σσ. 440–461.
3. Burgstahler, D., & Dichev, I. (1997). Earnings management to avoid earnings decreases and losses. *Journal of Accounting and Economics*, σσ. 99–126.
4. Coppens L., Peek E. (2005). An analysis of earnings management by European private firms. *Journal of international accounting, auditing and taxation*, σσ. 1–17.
5. Dimitropoulos, P. (2011). Corporate Governance and Earnings Management in the European Football Industry. *European Sport Management Quarterly*, σσ. 495–523.
6. Franck, E. (2010). Private firm, public corporation or member's association governance structures in. *International Journal of Sport Finance*, σσ. 108–127.
7. Goncharov, I., & Zimmermann, J. (2006). Earnings management when incentives compete: The role of tax accounting in Russia. *Journal of International Accounting Research*, σσ. 41–65.
8. Gore, P., Pope, P., & Singh, A. (2006). Earnings management and the distribution of earnings relative to targets: UK evidence. *Accounting and Business Research*, σσ. 123–150.

9. Healy, P., & Wahlen, J. (1999). A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting. *Accounting Horizons*, σσ. 365–383.
10. Jones J. (1991). Earnings management during import relief investigations. *Journal of Accounting Research*, σσ. 19–228.
11. Kothari, SP, Leone, AJ and Wasley, CE. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, σσ. 163–197.
12. Kousenidis D., Ladas A., Negakis C. (2013). The effects of the European debt crisis on earnings quality. *International Review of Financial Analysis*, σσ. 351–362.
13. Lo K. (2008). Earnings management and earnings quality. *Journal of Accounting and Economics*, σσ. 350–357.
14. Othman H., Zeghal D. (2006). A study of earnings-management motives in the Anglo-American and Euro-Continental accounting models: The Canadian and French cases. *The international journal of accounting*, σσ. 406–435.
15. Scott, W. (2009). *Financial Accounting Theory*. Toronto: Pearson.
16. Trombetta M., Imperatore, C. (2014). The dynamic of financial crises and its non-monotonic effects on earnings quality. *J. Account. Public Policy*, σσ. 205–232.

Стаття надійшла до редакції 15 серпня 2017 р.